

מראי מקומות- בבא קמא צ"ד

ותמה ע"ז רעק"א, הא ודאי אינו מברך, שהרי כיון דאתינן למ"ד שינוי במקומו עומד, א"כ ודאי אינו יכול לברך. ולפי דברי רעק"א, יצא דמה שאינו מברך, אינו באמת משום דניאויץ הוא, אלא משום שאינו שלו. אולם ע' בעונג יו"ט (ל"ט) דדן אם גזל חייב בחלה, וכ' שאין שייך להביא ראיה מסוגיין (ע"ש שהביא מי שהביא ראיה), דאם ההפרשת חלה חל, ע"כ זהו משום דקנאה הגולן בשעת הפרשתה, דע"י ההפרשה הו"ל יאוש ושינוי השם, וממילא בב"א חל החלה (וכ"כ בקובץ **שעורים** [צט]). ומ"מ לענין הברכה לא מהני הפרשתו, דכיון דעכשיו אזלי דשינוי במקומו עומד, א"כ עכ"פ בשעת הברכה הו"ל של הנגזל, וגם ההפרשה גופא הוי חלק של המעשה גזילה, ולכן אין מברכין עליו [אין ברור כ"כ אם זהו כוונתו, ע"ש]. עכ"פ, יצא לנו דשי' הרא"ש הוא דמה דאמרי' דכיצד מברך אי"ז מברך אלא מנאין, היינו דמברך, אלא דברכתו ניאויץ. ב', לענין איזה ברכה מדברים. ע' במאירי שכ' דאין מברכין ברכה על הפרשת חלה, אבל שפיר מברכין עליו המוציא וברכת המזון, וגם הראב"ד (השגות בברכות א', י"ט) מבואר דמברכין ברכת הנהנין. אולם ע' ברמב"ם שם, שכ' שאין מברכין עליה כלל, וכן הביא המאירי דא"י דס"ל שאין מברכין עליה המוציא, וכן מבואר במהרש"א כאן.

(ג) **השביחה, נוטל שבחו- כ' הרשב"א** שאין כוונתו על מה שהשביחה הגזלן, דזה נוטל הגזלן מעיקר הדין, משום סברא דאנא מפטמנא ואת שקלת. וגם אין כוונתו משום יוקרא, דזה נוטל הנגזל, משום דכל דאיתי' בעיני' הדר. אלא מיירי בשבח שהושבח ממילא, כגון טלה ונעשה איל, א"נ אף שבח שהשביחה הגזלן בידיים, ומיירי בשבח יתר על ההוצאה, דמעיקר הדין אין הגזלן נוטל, ורק משום תקנת השבים. וע' בפני יהושע שהביא שהרמב"ן פי' דמיירי דוקא בשבח שהשביח הגזלן, דבשבח דממילא לא שייך תקנת השבים, כיון שלא טרח הגזלן על זה, והק' הפנ"י, א"כ למה צריך תקנת השבים לזה, הרי מעיקר הדין שלו הוא. ותי' בדוחק

(א) **ובית הלל אמר קרא הם ולא שינוייהם- ע' בחזון איש (י"ז, כ')** שביאר דלכאוי' אין השינוי עצמו מה שעושה ההיתר בדבר, דסכ"ס הרי הפסול חל בחפצא של החטין, אלא הביאור הוא דכיון דמעיקרא הי' חטין, דבר שאינו ראוי לקרבן, ועכשיו הוי סלת, דבר שראוי לקרבן, פנים חדשות באו לכאן, ולכן שפיר ראוי הוא לקרבן. וע"ע בשיעורי ר' דוד פוברסקי (מרובה, ריב) שכ' באו"א, דמה שאין איסור אתנן היכא שהדבר נשתנה, היינו משום דכיון דהאיסור אתנן היינו שחל על הדבר איסור אתנן (ואינו משום מציאות הדבר, כמו נבילה וטריפה), א"כ י"ל דכיון דלא חל השם אתנן על דבר זה, כיון דנשתנה, א"כ שפיר אמרי' דלית איסור אתנן בדבר שנשתנה לה. וע' בתוס' רי"ד לעיל (סה:): דהק' למה לא אמרי' דטלה ונעשה איל הו"ל מותר באתנן, כיון דהוי שינוי לענין גזילה. ותי' דמה דאמרי' בדין אתנן דשינוי מהני, היינו שינוי חשוב כמו שינוי בידיים, אבל שינוי דממילא לא מהני לענין אתנן. ומבואר מדבריו דבעצם שייך דין שינוי גם בטלה ונעשה איל, ודלא כהבנת החזו"א הנ"ל. וע"ע בקובץ **שעורים** (יב) שכ' ליישב קו' התוס' רי"ד באו"א, דכיון דבינתיים נעשה פילגס, ובין טלה לפילגס לא הוי שינוי, וגם בין פילגס ואיל לא הוי שינוי, א"כ נמצא שלא הי' רגע שלא הי' בה דין אתנן, וממילא שפיר אמרי' דשינוי דטלה ונעשה איל לא שייך בדיני אתנן. **אולם ע' ביראים** (רצ"ג [ר"ז]) שפי' פירוש אחר בהסוגיא, דמיירי דנתן לה חטים באתננה, ואמר לה לכשיבא עלי' יחול הדין אתנן, וקודם שבא עליה עשאן סולת, וממילא קנאן בשינוי [עצ"ק למה קנאן בשינוי, הרי לא גנבן מעיקרא], וא"כ לא נתחייבה בו כי אם דמים, ואין חל בדמים דין אתנן, וכ' דלפי"ז מה דאמרי' הן ולא שינוייהם והן ולא ולדותיהם אין פירושן שוה, אין בכך כלום.

(ב) **טחנה לשה ואפאה... אי"ז מברך אלא מנאין-** יש כאן איזה נידונים. א', ע' ברעק"א שהביא מה שדייק הרא"ש בברכות (פרק ז', ב') דמשמע דבאמת מברך, אלא דברכתו ניאויץ.

בכעין שגזל, אינו מקיים הדין השבה ע"י זה, שהרי יש כאן שינוי בהחפץ, אבל מ"מ אינו קונה החפץ, שהרי אין שינוי בכל החפץ, ע"ש באריכות.

ו) לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור- כ' התוס' רי"ד דמבואר מסוגיין כמש"כ רש"י דפטור לגמרי, ודלא כדברי התוס' רי"ד בחולין דצריך לשלם לכהן דמי צמרו, דאם כפי' זה, א"כ מהו הקו' על ר' יוחנן, לימא דמפני תקנת השבים תקנו ליתן לכהן את דמיו, אע"כ כפרש"י דפטור לגמרי, וא"כ מוכח דס"ל לסתם משנה דקונה בשינוי, ור' יוחנן ס"ל דקיי"ל כסתם משניות.

ז) אין רוח חכמים נוחה הימנו- פרש"י, אין רוח חכמה וחסידות בקרבו. ותמה המהרש"א, למה לא פי' כפשוטו, שאין דעת חכמים נוחה עליהם, וכמו שפי' הוא עצמו בדוכתי אחריתי, וכ' שיש ליישב. וע' בתוס' יו"ט (צוין בגלה"ש) שגם הק' כן על רש"י, אולם כ' שראה גירסא אין רוח "חכמה", ולפי"ז א"ש.

ח) בימי רבי נשנית משנה זו- כ' תוס' בשם ר"ת דדוקא לדורו תקן, אבל לא לפניו ולא לאחריו. וכ' הים של שלמה (ג') דלכאור' הגמ' לקמן לא משמע כן, דתי' כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה, והול"ל כאן בשעת תקנה, כאן שלא בשעת תקנה, אלא משמע דמתקנה ואילך אין גובין, וכ' שכן פסקו רוב ראשונים. עוד הביא תוס' מהר"י דכ' דתקנה זו היתה רק למי שאומנתו בכך, ולא במי שגזל באקראי. עוד כ' תוס' שאין לחלק בין מי שבא לעשות תשובה ומי שעומדים במרדם, דאין משמע לחלק כן, וגם כ"א יכול להערים דבא לעשות תשובה. אולם ע' ביש"ש שהביא שבאמת חילקו כן בראשונים, וכ' דנראה דצריך תרתי, דזה הי' עיקר אומנתו, וגם שבא לעשות תשובה, ואז אין מקבלים ממנו.

ט) הניח להם אביהם וכו' אין חייבין להחזיר- פרש"י, דכתי' והשיב את הגזילה אשר גזל, והני לא גזול מידי, ורשות יורש כרשות לוקח דמי. וע' במשנה למלך (מלוה ד', ד') מה שהביא מהגידולי תרומה להק' דטעם זה אינו

דסברא ד"אנא מפטימנא" אינה סברא מעצמו, אלא רק משום תקנת השבים הוא.

ד) אי הכי, אפי' השביח נמי, אמרי מפני תקנת השבים- יש להק', דלמא אדרבה, מה שהשביח קונה, היינו משום שינוי קונה, ומה שכחש יכול לומר לו הרי שלך לפניך, היינו משום תקנת השבים. וכ' התוס' רי"ד שאין לומר כן, דבשלמא אם באמת שינוי אינו קונה, ואמרי' דמפני תקנת השבים אינו משלם אלא קרן שגזל, א"ש, אבל גבי כחשא, אם באמת שינוי קונה ומעיקר הדין חייב לשלם הקרן, איך אמרי' דמשום תקנת השבים יכול לשלם פחות מקרן שגזל.

ה) ומי אמר שמואל הכי, והאמר שמואל אין שמין לא לגנב וכו'- פרש"י, וכיון דס"ל לשמואל דאין שמין, אלא צריך הגזלן לשלם בהמה מעליא, והנבלה שלו, אלמא דס"ל דשינוי קונה. וע' ברמב"ם (גזילה ב', ט"ו), שכ' דגזל כלי ושברו אין שמין לו הפחת, אלא משלם דמיו וכלי השבור של הגזלן הוא, אלא שאם רצו הבעלים ליטול כלי השבור, נוטלין ומשלם הפחת, שזו תקנה לבעלים, ואם לא רצו, הרשות בידן. והק' המגיד משנה, למה לא קנה הגזלן בשינוי מעשה, וכ' דאולי מיירי ששמו עליו. והק' בחי' הגר"ח על הרמב"ם שם, אם הוי שבר קטן באופן שאין שם שינוי, א"כ לכאור' הכלי של הנגזל הוא, ונימא דשמין, שהרי כל הדין דאין שמין הוא משום הדין דשינוי קונה, ואיך אמרי' דאין שמין, ומ"מ אין שינוי קונה. וע"ש שביאר דבאמת ב' ענינים יש בהא דצריך להיות "כעין שגזל", א', דאם לא הוי כעין שגזל, אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, ועוד, אם אינו כעין שגזל, קנאו הגזלן בשינוי. וע"ש שביאר דודאי תלויים דינים אלו בהדדי, ולמ"ד שאין שינוי קונה, גם שמין לגזלן, שאין דין שינוי כלל בגזלה, אבל למ"ד דשינוי קונה בגזילה, אז תלוי באיזה מין שינוי הוא, אם הוי שינוי בכל החפץ, וחפץ אחר הוא, אז הגזלן קונה החפץ, ושוב אין הנגזל יכול לתבוע החפץ. אבל אם לא הוי שינוי בכל החפץ, אז אף שאין שם דין שינוי קונה, אבל מ"מ אי' דין דשוב אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, דמצד הדין השבה דאי

ממנו. אבל מ"מ נראה, דאם בוכה ומתחנן לפניו שיקבל ממנו, אז יש לו לקבל ממנו.

(ג) **תשובתן קשה- פרש"י**, שגזלו הרבים, ואין יודעים למי להחזיר. והק' היד דוד, א"כ מה הק' הגמ' בהמשך א"ה אמאי תשובתן קשה, הא שפיר תשובתן קשה, דהא אינו יודע למי להחזיר (ובשלמא אם תשובתן קשה היינו משום דצריכין להחזיר בפועל לכל הנגזלין, שפיר יש להק' דאם אין מקבלין מהן, דאמאי תשובתן קשה. אבל אם הקושי הוא דאינו יודע למי להחזיר, א"כ גם אין צריך להחזיר בפועל, אלא לומר שרוצה להחזיר, עדיין ק', דאינו יודע למי לומר שרוצה להחזיר). ופי' היד דוד, דס"ל לרש"י דכוונת הגמ' כך הוא, דבשלמא אם צריך להחזיר הגזילה ממש, א"כ ודאי קשה לקיים השבת הגזילה, כיון דלא נמצא מי שצריך להחזיר לו. אבל אם תקנו דרק צריך לצאת ידי שמים, דהיינו לומר לו שרוצה ליתן, והלה לא יקבל ממנו, א"כ שפיר י"ל דכל שאין מכירין אין מעכב התשובה. וע"ע באתון דאורייתא (כלל י"ג), שכ' דאם הי' הדין תשובה בין אדם לחבירו, שהי' צריך להחזיר המעות בפועל, אז אפי' אם אנוס הוא, מ"מ אין תשובתו תשובה (ע"ש הכרחו לזה), אבל אם כל הדין הוא בינו ובין קונו, אז שפיר אמרי' דאם נאנס הוא דפטור לגמרי, וא"כ אמאי תשובתו קשה.

(ד) **ועוד אימא סיפא ושאינ מכירין יעשה בהן צרכי צבור, ואמר ר' חסדא בורות וכו'-** הק' המהרש"א במהדו"ב, למה צריך להא דר' חסדא, הרי הקו' מהא דייעשה בהן צרכי ציבור. וכ' דמהא דר' חסדא משמע דצריך לעשותו בפועל, ואין שייך לדחות דבאמת אין מקבלין ממנו.

עיקר להלכה, אלא טעם דרבא דלקמן (קיב). דלדידי' אזהר רחמנא, לברי' לא אזהר, וע"ש מה שהביא מהגידולי תרומה לתרין, ומה שהמל"מ עצמו תי', וע"ע ברעק"א כאן מש"כ לתרין באו"א.

(י) **הא אביהם חייב להחזיר- הק' התורת חיים**, אדרבה, לימא דלרבוא נקט היורשים, דאף היורשים אין חייבים להחזיר, אף דלא שייך התקנה אצלם. ותי' דאם הי' תני פטור אצל אביהם, אז הי' פשוט דאינהו נמי פטורין, דכיון דאביהן פטור מפני תקנת השבים, הרי הגזילה שלו לגמרי, ויכול לעשות בה מה שירצה, וא"כ פשוט דגם הבנים פטורין, אף דלא שייך התקנה אצלם.

(יא) **אקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך- ע' ברמב"ם** (ממרים ו', י"א) שפסק דאפי' אם אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו. וע' בהגהות מיימונית שם שהק' מסוגיין. וכן הביא הכסף משנה בשם הטור (יו"ד ר"מ), דפסק דבאמת אין צריך לכבד אביו רשע, ומקורו מסוגיין, ודברי הרמב"ם צ"ע. וע' בלחם משנה שכ' לחלק בין בחייו לאחר מותו, דדוקא בחייו ס"ל להרמב"ם דצריך לכבדו, אבל לאחר מותו, שהוא ציור דגמרן, אין חייב לכבדו אם הי' רשע [ולא ביאר החילוק, ואולי משום דבחייו, עדיין שייך שיעשה תשובה, אבל אם מת בלא תשובה, אי"צ לכבדו]. וע"ע בכסף משנה שם, ודבריו ק' מסוגיין, וע' גם מה שהק' עליו הלח"מ. והפני יהושע תי' דאפי' אם אמרי' דחייב לכבד אביו רשע, מ"מ שפיר אמרי' בגמ' דכאן אין צריכין לכבדו, משום דבאותה עבירה עצמה שעשה, ולא חש לכבוד עצמו, אין מסתבר שהם יהיו צריכין לכבדו.

(יב) **אלא למה מחזירין, לצאת ידי שמים- ע' בים של שלמה** (ג') שהביא מהטור (חו"מ שס"ו) שכ' דאם הגזלן רוצה לצאת ידי שמים, מקבלין ממנו. דהיינו, שבא שלא בדרך פרעון, אלא בדרך ויתור, דמקבלין ממנו. ותמה עליו היש"ש וכ' שלא משמע כן מסוגיין, דהול"ל "אלא" לצאת ידי שמים, דאז הי' משמע שיש להחזיר בפועל, ומדלא אמר כן, משמע דעדיין נקטי' דאין מקבלין